

УДК 659.11 656.5

Г.С. Дергільова, канд. екон. наук

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ЗАБЕЗПЕЧЕНЬ МАЙБУТНІХ ВИТРАТ І ПЛАТЕЖІВ

Наведено науково обґрунтовані рекомендації з удосконалення теорії та методики бухгалтерського обліку забезпечень майбутніх витрат і платежів.

Представлены научно обоснованные рекомендации по усовершенствованию теории и методики бухгалтерского учета обеспечений будущих расходов и платежей.

The article contains scientifically substantiated recommendations on the further improvement of the theory and procedures of future costs and payment provisions in accounting.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах ринкової конкуренції для забезпечення фінансової безпеки промислового підприємства першорядного значення набуває створення ефективного механізму нівелювання комерційних ризиків. Одним з його елементів є забезпечення майбутніх витрат і платежів. Вони виконують функції згладжування коливань фінансового результату та страхування відповідальності адміністрації підприємства, планування величини витрат на майбутні періоди.

Результати дослідження діяльності зарубіжних корпорацій свідчать про широке практичне застосування такого інструмента як забезпечення. В Україні увага підприємців до забезпечень значно послаблена, однією з об'єктивних причин такого стану є недостатня розробленість методики їх бухгалтерського обліку, а саме відсутність у правовій базі України методів та форм первинних документів для розрахунку сум відрахувань на формування забезпечень, форми акту інвентаризації, недосконалість умов створення забезпечень, законодавча неврегульованість порядку відображення на бухгалтерських рахунках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання бухгалтерського обліку процесу резервування стали предметом дослідження Ж.Б. Дюмарше, Л. Флорі, Е. Шмаленбаха; радянських вчених М.О. Блатова, Н.Р. Вейцмана, Я.М. Гальперина, А.І. Лозинського, О.П. Рудановського, С.А. Щенкова; сучасних українських дослідників Н.Г. Богатко, Р.С. Грачової, І.Г. Кириченко, М.О. Козлової, Н.М. Малюги, В.М. Пархоменка; російських економістів І.М. Агєєва, О.В. Аніщенко, І.В. Березкіна, Н.М. Бібнева, Н.Г. Волкова, Л.Т. Гіляровської, В.Г. Дорогостайського, В.Ф. Паляя, С.В. Романової, І.Б. Русієвої, Я.В. Соколова, В. Сотникової, В.І. Ткача, С.А. Чешева.

Проведені дослідження позитивно вплинули на розвиток теорії бухгалтерського обліку забезпечень, проте положення стосовно трактування їх сутності як зобов'язань є дискусійним, а в методичних підходах до обліку забезпечень серед учених немає одностайності.

Мета та завдання статті. Метою статті є висвітлення результатів розробки науково обґрунтованих рекомендацій з удосконалення теорії та методики бухгалтерського обліку забезпечень майбутніх витрат і платежів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Огляд чинної нормативно-правової бази України, економічної літератури, спеціальних словників та енциклопедій, показав наявність дивергентності підходів під час визначення місця забезпечень у системі джерел фінансування господарської діяльності підприємства. Із застосуванням філософських методів пізнання наукової дійсності, а саме діалектики, доведено, що:

– формування забезпечень майбутніх витрат і платежів є можливим наслідком виникнення у підприємства зобов'язання з невизначеними сумою або часом погашення, а не самим зобов'язанням (рис. 1);

– забезпечення майбутніх витрат і платежів – це резерви спеціального призначення переважно у вигляді високоліквідних активів, що формуються суб'єктом господарювання за рахунок власних джерел фінансування для покриття майбутніх операційних витрат від виконання зобов'язань із невизначеними часом або сумою погашення. Резерв як облікова категорія означає частину доходу звітного періоду, виділену для покриття майбутніх можливих і очікуваних витрат.

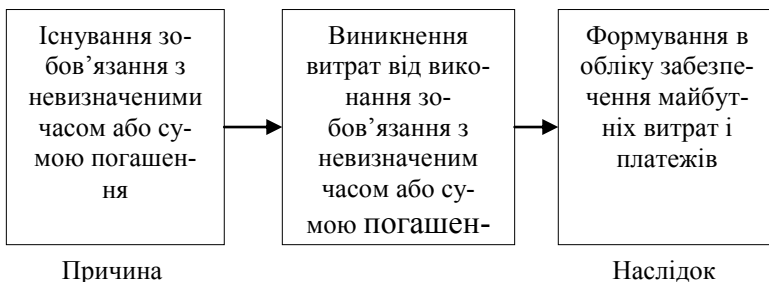

Рисунок 1 – Причинно-наслідковий зв'язок між категоріями “зобов'язання” і “забезпечення”

Запропонована дефініція забезпечень відображає їх головні сутнісні ознаки: резервну природу, створення за рахунок власних джерел фінансування і цільовий характер використання.

Результати проведеного економіко-правового аналізу нормативної бази України свідчать про її незадовільний стан через недостатню

законодавчу розробленість методики бухгалтерського обліку забезпечень, наявність розбіжностей між Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (П(С)БО) та Інструкцією про застосування Плану рахунків стосовно обов'язковості їх формування та складу [1, с. 111]. Тому виникає необхідність нормативного закріплення принципу імперативності створення забезпечення виплат відпусток для всіх суб'єктів господарювання України незалежно від форм власності й галузевої приналежності (крім малих підприємств) та забезпечення гарантійних зобов'язань для великих підприємств-виробників технічно складних побутових товарів, які підлягають гарантійному ремонту (обслуговуванню) або гарантійній заміні, а також для будівельних організацій.

Наявність тенденцій погіршення екологічної ситуації в Україні та поступового зростання ступеня зношеності основних засобів промислових підприємств у зв'язку з дефіцитом коштів на проведення природоохоронних і ремонтних заходів та небажанням підприємств знижувати прибуток нарахуванням значних витрат на проведення цих заходів дозволило зробити висновок про необхідність розширення переліку витрат, для відшкодування яких українські підприємства можуть формувати забезпечення. На підставі вивчення досвіду Росії з метою рівномірного накопичення витрат на проведення природоохоронних і ремонтних заходів у бухгалтерському обліку до існуючої в Україні системи забезпечень запропоновано додати забезпечення майбутніх витрат на охорону навколишнього середовища і на ремонт власних основних засобів. Надання українським підприємствам права створювати забезпечення майбутніх витрат на ремонт власних основних засобів допоможе вирішити проблему недостатності джерел фінансування ремонтних заходів, сприятиме зростанню продуктивності праці і підвищенню ефективності суспільного виробництва в цілому.

Методика бухгалтерського обліку операцій формування забезпечень являє собою сукупність певних елементів (рис. 2).

На підставі проведеного критичного аналізу сучасний стан методики обліку операцій формування забезпечень майбутніх витрат і платежів можна охарактеризувати як незадовільний через:

- недостатню розробленість у нормативній базі України умов формування забезпечень (відсутні межі кількісної оцінки ймовірності погашення підприємством зобов'язання, для забезпечення якого формується резерв);
- відсутність методів розрахунку сум відрахувань на створення (поповнення) забезпечень гарантійних зобов'язань, наступних витрат на реструктуризацію, на виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів, матеріального заохочення;

- відсутність форм документів для розрахунку величин усіх видів забезпечень;
- законодавчу неврегульованість і різноманіття підходів українських науковців до порядку відображення операцій формування забезпечень у системі бухгалтерських рахунків.

Рисунок 2 – Елементи методики бухгалтерського обліку операцій формування забезпечень майбутніх витрат і платежів

Недосконалість методики обліку операцій використання забезпечень майбутніх витрат і платежів полягає у:

- відсутності у П(С)БО України методичних засад бухгалтерського обліку операцій використання забезпечень наступних витрат на реструктуризацію і виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів;

– методологічній нерозробленості концепцій до визначення дій бухгалтера у разі браку коштів резервів для покриття операційних витрат, яких фактично зазнало підприємство від настання умовної події.

Формування в бухгалтерському обліку забезпечення майбутніх витрат і платежів є наслідком виникнення у підприємства зобов'язання з невідзначеними сумою або часом погашення [2, с. 301]. Запропоновано назвати такий специфічний вид зобов'язань підприємства передбачуваним зобов'язанням. Це дозволить не змішувати поняття “зобов'язання як причину із поняттям “забезпечення майбутніх витрат і платежів” як його можливим наслідком.

Удосконалено умови формування забезпечень, а саме запропоновано межі кількісної оцінки ймовірності погашення підприємством передбачуваного зобов'язання, при дотриманні яких визнається забезпечення майбутніх витрат і платежів (таблиця).

Якщо ризик зменшення активів підприємства в результаті погашення передбачуваного зобов'язання є дуже високим (95...100%), то бухгалтеру в обов'язковому порядку необхідно формувати забезпечення, якщо ризик високий (50...95%) – нарахування резерву носить рекомендаційний характер, якщо ймовірність платежу є середньою (5...50%) – керівництво підприємства і головний бухгалтер самостійно приймають рішення про доцільність формування забезпечення [3, с. 47]. Якщо орієнтована величина ризику є низькою (1...5%), то забезпечення майбутніх витрат і платежів формувати не треба, однак за балансом на рахунку 042 “Непередбачені зобов'язання необхідно показувати виникнення у підприємства непередбаченого зобов'язання. Якщо ймовірність платежу є меншою за 1%, то такі наслідки умовної події в системі бухгалтерського обліку не відображаються. Таким чином, у бухгалтерському обліку забезпечення слід формувати тільки тоді, коли виконання передбачуваного зобов'язання ймовірно призведе до зменшення активів підприємства, при цьому ймовірність повинна бути не меншою 5%.

Запропоновано методи розрахунку сум місячних відрахувань на формування (поповнення) забезпечення матеріального заохочення, яке складається з резервів майбутніх витрат на виплату винагороди за вислугу років і на виплату винагороди за підсумками роботи за рік, забезпечення наступних витрат на реструктуризацію, на виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів. Для обчислення величин забезпечення матеріального заохочення пропонується використовувати прогностичний метод з базою розрахунку фонд оплати праці, забезпечення наступних витрат на реструктуризацію – кошторисний метод виходячи з суми прямих витрат підприємства на виконання плану реструктуризації на наступний рік. Величину забезпечення наступних витрат

на виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів доцільно обчислювати за кошторисним методом, оснований на сумі збитків, яких зазнає підприємство від виконання такого договору.

На підставі запропонованих методів розрахунку сум місячних відрахувань на формування (поповнення) забезпечення матеріального заохочення, наступних витрат на реструктуризацію, на виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів та існуючих методів для забезпечень виплат відпусток і гарантійних зобов'язань запропоновано форми відповідних первинних документів, застосування яких на практиці дозволить уніфікувати процес облікового резервування на промислових підприємствах України, знизити трудомісткість облікових робіт бухгалтера при формуванні забезпечень і прискорити процес одержання інформації, необхідної для управління резервами.

Таблиця – Кількісна оцінка ймовірності вибуття активів підприємства внаслідок здійснення умовних подій

Ймовірність вибуття активів:			Дії в обліку
ступінь	характеристика	кількісна оцінка	
Дуже висока	Про виникнення умовної події (подій) можна стверджувати з достатньою впевненістю	95...100%	Обов'язкове формування забезпечення майбутніх витрат і платежів
Висока	Майбутня подія (події) швидше настане, ніж не настане	50...95%	Рекомендаційне формування забезпечення майбутніх витрат і платежів
Середня	Ймовірність того, що майбутня подія (події) настане, вища за низьку, але нижча за високу	5...50%	Формування забезпечення майбутніх витрат і платежів за бажанням керівництва і бухгалтера
Низька	Ймовірність того, що майбутня подія (події) настане, достатньо низька	1...5%	Відображення непередбаченого зобов'язання на позабалансовому рахунку
Дуже низька	Малоймовірно, що подія настане	0...1%	Відсутність дій

Для узагальнення інформації про рух коштів, які за рішенням підприємства резервуються для забезпечення майбутніх витрат на охорону навколишнього середовища і забезпечення майбутніх витрат на ремонт власних основних засобів запропоновано до синтетичного рахунку 47 “Забезпечення майбутніх витрат і платежів” відкривати субрахунки 478 “Забезпечення майбутніх витрат на охорону навколишнього середовища” і 479 “Забезпечення майбутніх витрат на ремонт власних основних засобів”. З метою впровадження в практику промислових підприємств України цих видів забезпечень були розроблені методи і форми документів для їх розрахунку.

Розроблено форму акту інвентаризації забезпечень майбутніх витрат і платежів, застосування якої надасть менеджерам можливість контролювати процеси формування і використання зарезервованих коштів, виявляти відхилення, які підлягають коригуванню.

На підставі проведеного сутнісного аналізу забезпечень удосконалено структуру фінансових звітів підприємства, а саме балансу, звіту про джерела власних коштів та розділу VII Приміток до річної фінансової звітності шляхом відображення забезпечень у складі джерел власних коштів та як елемента резервної системи, що підвищить інформаційну місткість звітів для користувачів та ефективність управління резервною системою.

Висновки. Таким чином, у ході проведеного дослідження здійснено теоретичне узагальнення і представлено нове вирішення наукової проблеми, що виявляється в розробці науково обґрунтованих рекомендацій щодо удосконалення теорії та методики бухгалтерського обліку забезпечень майбутніх витрат і платежів.

Список літератури

1. Терещенко, В. С. Забезпечення майбутніх витрат і платежів як об’єкт бухгалтерського обліку: український та міжнародний досвід [Текст] / В. С. Терещенко // Торгівля і ринок України : темат. зб. наук. пр. Голов. ред. О. О. Шубін. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2005. – Вип. 19. – Т. 3. – С. 111–117.

2. Ткаченко, Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність [Текст] : підручник / Н. М. Ткаченко. – 2-ге вид. доповнене й перероблене. – К. : Алерта, 2007. – 954 с.

3. Стельмашук, А. М. Бухгалтерський облік [Текст] : навчальний посібник / А. М. Стельмашук, П. С. Смоленюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2007 – 528 с.

Отримано 1.10.2010. ХДУХТ, Харків.

© Г.С. Дергільова, 2010.